

Lørdag 16.
september 1939.

Lördags = avis

Tidens Tegn
16. 9. 399. årg.
Nr. 37.

Les

T.T.
magasinet

med

ukens
kriminalnovelle

Side 8.

Forbered FREDEN!

TALE

I STUDENTERFORBUNDET
13. september 1939.

Av biskop

Eivind Berggrav.

Blir krigen den samme som sist? Blir den verre?

Blir freden den samme som sist? Hvis krigen blir verre, så blir vel også freden verre?

Folkestemningen er iallfall ikke den samme som sist. Den begeistring, den rus som gikk over Tyskland i augustdagene 1914, var der ikke det minste spor av i september 1939. Den chauvinist-bølge som i Paris førte til mordet på arbeiderfredsvennen Jaures, det tyskerhat som dengang glødet i hver franskmann — man kan nesten si at det nu er helt motsatt. Det var påfallende å høre Frankrikes statsminister uttale i senatet i den selvsamme tale hvori han meddeide krigsutbruddet, at „ikke hos en eneste fransk soldat er der noe hat mot tyskerne.”

Det har gått en dyp anelse gjennom folkene. De skimter avgrunnen tvers igjennem de oratoriske bravader om kampens mål og om seirens forjetelse. Paradoksalt nok stod selve krigsutbruddet denne gang i fredshåpets tegn.

Vi må begynne å forberede freden, straks krigen er brutt ut. Kan vi noitrale bety noe her?

som i gamle tider holdt på blodhevn — den kunde ikke tenkes avskaffet, mente de. Eller dem som med tildels kristelige argumenter holdt på slaveriet — det var en sund innretning, sa de, og det kunde ikke „tenkes” avskaffet.

Dette at noe ikke kan „tenkes” anderledes, er all nyskapsels drepende orm. Det er en del av selve synden. For Gud er ingen ting umulig, sier skriften. Jo, sier vi kloke mennesker, vi vet at iallfall dette er umulig. Vi gjør realisasjo-

nen av det gode umulig ved å tenke at det er umulig. Tusen „selvfølgelige” tanker om at en virkelig nyskapsende fred vil være umulig skaper til sist den atmosfære hvori en ond fred blir en selvfølge, og nye kriger vil utkristalliseres av denne atmosfære. En ny atmosfære derimot kan drepe kri-

gen. Du og jeg er med på å skape dette nye klima, hvis vi går inn for den tro at krigen er en unødvendig råskap.

I et stort amerikansk zoologisk museum blev noen skolebarn vist om og fikk se skjeletter av de kjempedyr som hadde levet i tidligere jordperioder. „Men hvordan kunde disse dig-

re dyrene de ut?” spurte barna. „Klimaet forandret sig, og så kunde de ikke leve lenger,” sa professoren.

Slaveriet er utdødd — der er ikke klima for det lenger. Krigen vil leve akkurat så lenge som vi med våre sinn skaper klima for den. Salige er de som ber fred med sig til menneske-

ne, sier Jesus, for de skal kalles Guds barn. En lappegutt blev spurt: Hvad er det motsatte av Guds barn? Han svarte: Det er djevelens barn.

At krigen beror på en djevelsk atmosfære er det første vi må se klart. Så må vi forstå at Gud spør: hvem vil gå foran, hvem vil bli utlosere av fredens og forsoningens ånd? Menneskeheten venter. Mest venter verden på dem som er forskånet for krigen, på egen jord. Tror vi noitral på freden — eller tror vi fortsatt på krigen?

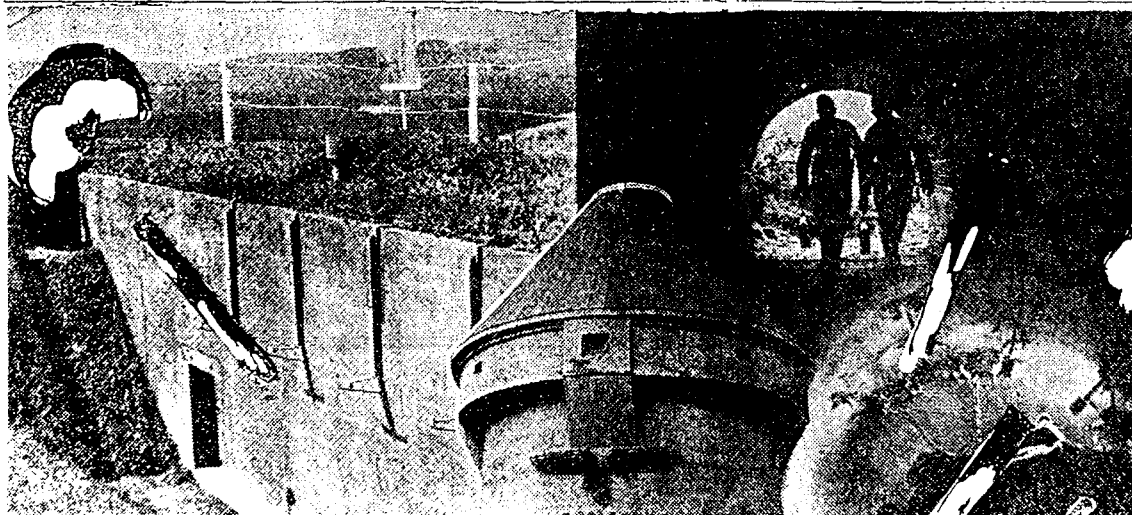
Det er like så godt å si da ser i øinene de fiender vi har i vår egen barm, den fare som ligger i selve det å være noitral.

Den noitrale betydelighetstilstand, er vår første fare. Vi ser på dragkampen, gjennemsitres av stemningen, tar hemmelig del i åpenbart parti, jubler over noens seire, grosser ved andres grusomhet, håper eller frykter i stillhet at de og de begivenheter skal snu seg. Med andre ord vi hisser oss i atmosfæren, vi bidrar vakkert til at det vil bli en krigersk fred når den engang skal sluttes.

Derne sannhet ønsker vi imidlertid ikke å se i øinene.

sannhetens voktere og verdensdommere er nok så flott, så er det ikke i første rekke sannhetens voktere det nu spores om, men kjærlighetens. Disse to makter kan forøvrig ikke skilles ad. Sannhet uten kjærlighet er bare som kaldt stål. Sannhet isolert er drepende i alt som angår det innerste menneskeliv. Paulus har kombinert dem i det geniale ord om å være sannheten tro i kjærlighet. A si hverandre sannheten har ofte vært kivets og hatets beste middel. Jo mere utenforstående, jo mere „noitral” det menneske er som prøver å si mig „sannheten”, desto mer ondt vekker det i mig å høre den. Vær klar over at vi noitrale folk ikke fremmer noe godt i verden ved å anmasse oss til å være de krigførendes sannhetsdommere.

Den eneste sannhet som omskaper og fornyer, er den som sies mig ut fra medidelse og kjærlighet. Den er like skarp for det. Det er ikke tale om å legge vatt på brodden. Det er ikke tale om feig taushet eller selv-redd fortidelse. Sannheten tro — heter det. Vi skal virkelig prøve å finne sannheten, også om verden, om krigen, også om Tyskland og England. Men ikke det lettvinde overfla-

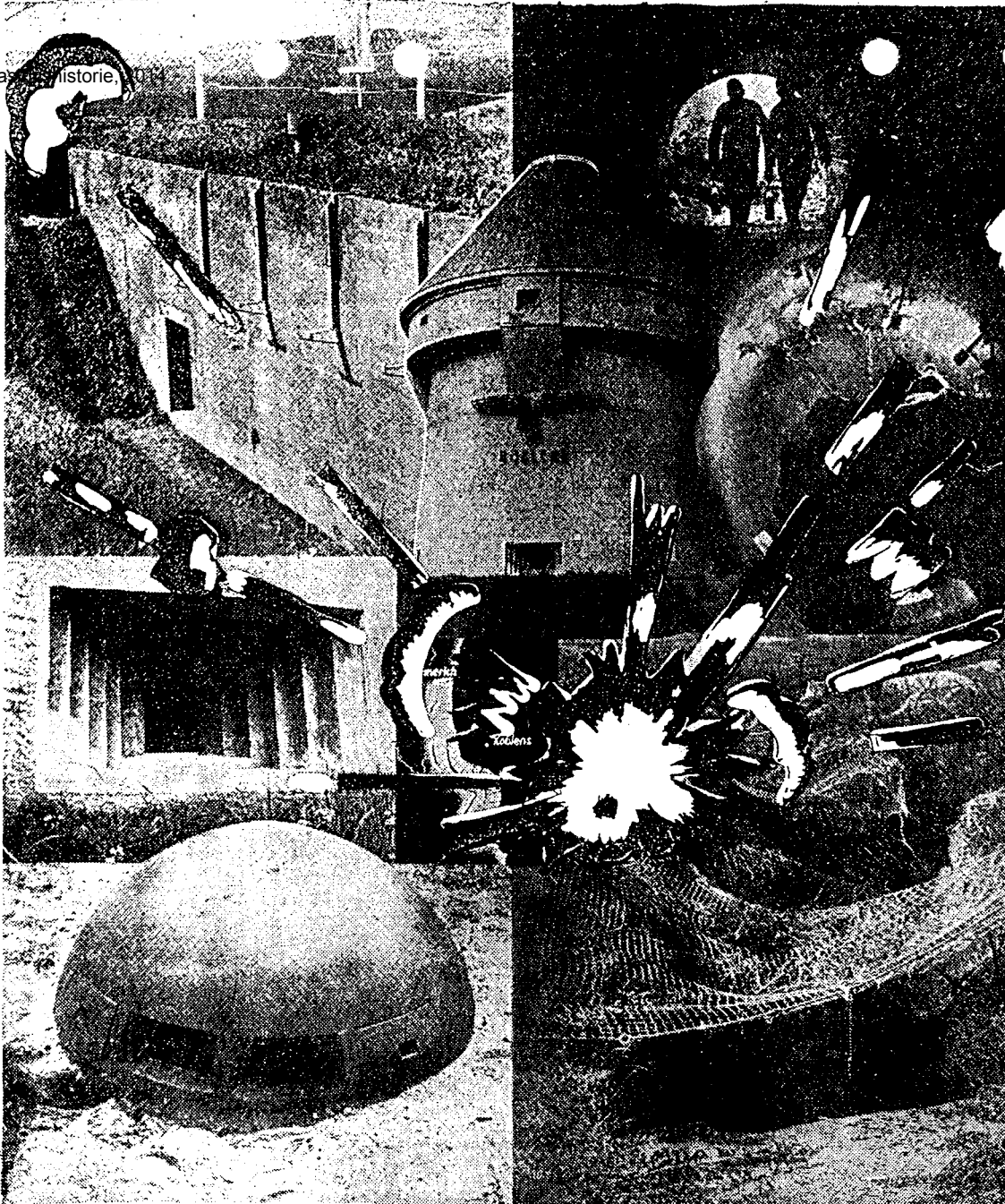
satt. Det var påfallende å høre Frankrikes statsminister uttale i senatet i den selvsamme tale hvori han meddelte krigsutbruddet, at „ikke hos en eneste fransk soldat er der noe hat mot tyskerne.“

Det har gått en dyp anelse gjennom folkene. De skimter avgrunnen tvers igjennem de oratoriske bravader om kampens mål og om seirens forjetelse. Paradoksalt nok stod selve krigsutbruddet denne gang i fredshåpets tegn.

Vi må begynne å forberede freden, straks krigen er brutt ut. Kan vi noitrale bety noe her?

Der er noe ubestemmelig og like vel konkret som heter atmosfæren. Det er klart at krigens utfoldelse og måten som den blir ført på, etterhvert vil bli avgjørende for atmosfæren i de krigførende folk. Men her er de noitrale i hoi grad medvirkende. De er likefrem parter i saken. Når det gjelder atmosfæreskapende makt er de noitrale endog i første rekke medansvarlige. Kanskje vil de få avgjørelsen av hvordan freden skal bli.

Først og fremst: tror vi eller tror vi ikke på en virkelig fred, en fred som kan tjene det gode? Eller tror vi isteden i all hemmelighet at det hele er håpløst, at krigen er u-utryddelig? De som snakker om at krig er en del av livsoven i menneskelivet, skulde få vite sitt ansvar. De stenger for fredens mulighet. De forgifter ustanselig atmosfæren. De egger det onde. De ligner dem

VEST-VEGGEN.

Den tyske SIEGFRIED-linjen som kampene står om.

ser i øinene, de fiender vi har i vår egen barm, den fare som ligger i selve det å være noitral.

Den noitrale betrakterstilling er vår første fare. Vi ser på krigskampen, gjennomstrødd med enning, tar hemmelig eller åpenbart parti, jubler over toens seire, grosser ved andres grusomhet, håper eller frykter i stillhet at de og de begivenheter skal kullregne. Med andre ord vi hisser i atmosfæren, vi bidrar væk til at det vil bli en krigersk fred når den engang skal slutte.

Denne sannhet ønsker vi imidlertid ikke å se i øinene. Vi ønsker tvert imot å se oss selv som de uskyldige.

Her er de noitrale annen store fristelse: de bygger på kravet om å være utenforstående. Vi det „noitrale“ ligger et forlangende om å få leve i assurt trygghet. Det ligger noe egoistisk i dette som likefrem er med på å forberede en egoistisk fred. — Medlidelse, medskyld, villighet til å ofre for de andre, forståelsens og kjærlighetens hjertelag for dem, er derimot den vei, den livsluft hvorved vi kan forberede den gode fred. Det å være noitral skal være en aktiv fredsinnsett. Men da kreves det ofre av oss. Det å være noitral i krigen må være å stå aktivt stridende for freden. Ellers blir det å gå det ondes, krigens erende. Hva vil vi?

Man innvender: å være noitral er nettop å ha rett til å ha oversyn og klarhet i forhold til de andres opførsel. De upartiske skal være loddet på den moralske vektstokk. Vi kan ikke nektes å ta stilling — da vilde vi nettop svikte vår strålende oppgave som sannhetens voktere, sier man.

Bortsett fra at dette med

„sannheten“, desto mer ond vekker det i mig å høre den. Vår klar over at vi noitrale folk ikke fremmer noe godt i verden ved å anmasse oss til å være de krigførendes sannhetsdommere.

Den eneste sannhet som om skaper og fornyer, er den som sier mig ut fra medlidelse og kjærlighet. Den er like skarp for det. Det er ikke tale om å legge vatt på brodden. Det er ikke tale om feig taushet eller selv-redd fortieelse. Sannheten tro — heter det. Vi skal virkelig prøve å finne sannheten, også om verden, om krigen, også om Tyskland og England. Men ikke det lettvinde overfladiske, egoistiske nytende sannhetsvidne skal vi være. Bare den du elsker, det vil si medlidende forstår, kan du hjelpe på veien til sannhets erkjennelse.

Dette betyr rent praktisk at vi ikke nå som på en sports-tribune kan „ta parti“. President Roosevelt sa: „Amerika er noitral, men amerikanernes hjerter er ikke noitrale.“ Følger vi denne linjen, så er vi med i krigen mot freden, vi er med på nedsable all virkelig fred. Det er denne prøven som de noitrale nu er satt på.

Mot dette vil man anføre: nettop ved å ta moralsk parti skal vi styrke den atmosfære som tvinger urostifterne i kne og skaper en rettferdig fred.

En slik tankegang forutsetter at vi kjenner årsaken, den innerste årsak, til krigen, og at vi kan utpeke den eller de skyldige. Dette er ytterst korttenkt. Et spørsmål for sig er hva det var som utløste krigen denne gang. Her kan man kanskje peke endog på et enkelt menneske likesom forrige gang, eller om man vil på en enkelt stat, slik som i 1914,

Østerrike overfor Serbia. Straks etter utbruddet av forrige verdenskrig, da alle mente å kjenne den skyldige, skrev nasjonalbankens direktør i København, historikeren Marcus Rubin: Spør ikke etter den eller de skyldige, men spør etter årsaken til at det i det hele tatt fikk bryte løs. Rubin var ikke i tvil om at det var dragkampen om verdensherredømmet som lå bak det hele. Denne gang er det ennu klarere. Det nytter ikke å si at det var motsetninger mellom folkene som var skyld i det. Heller ikke mellom mennene. Det er hele verdenssystemet, hele den automatiske vekselvirkning mellom levestandard og Lebensraum, mellom øket behov og økede krav på råstoffkilder og markeder, med andre ord hele den egoistiske verdenscirkel som ligger bak. Felles-skylden for krigen ligger deri at vi alle har latt oss drive med. Vi sa ikke: Gi oss i dag vårt daglige brød, men: gi oss hver dag mer og mer pålegg. Ikke klær, men silkekler. De andre har det, altså må jeg også ha det. I stedet for at mennesket skulde herske over alle disse ting, har alle disse ting fått hele herredømmet over mennesket. Levestandard betyr ikke i dag retten til å leve, men retten til å bli mest mulig levmann.

Her er krigsårsaken, den aller innerste og egentlige. Om noen sa til dig: Du er mannen! hvad vilde du svare? Felles-skylden i krigen er ikke noen frase, den er en bittert knugende og ydmykende realitet. Det vilde være fariseisk å gi noen enkelt skylden alene.

Nei, vi skaper så visst ikke fredens atmosfære ved å kaste vår nøytrale moralske dom mot de andre i vektskålen.

Men skal vi da ikke engang fortelle de andre hvordan freden bør bli? Skal vi ikke peke ut linjen?

Kanskje. De krigførende forstår det sikkert selv, iallfall ennu, at en seiers-fred, en straffe-fred, en diktat-fred vil være det største nederlag for alle. Men det er ikke godt å vite hvordan det går når vi nærmer oss Versailles — eller hvor det nå blir — for annen gang. Ennu er der forståelse hos de krigførende. Erfaringen fra sist er så bitter, at man vel nesten kan si at iallfall folkene er gått i krigen denne gang for å undgå en ny Versaillesfred. Det er mulig at de nøytrale her kan bli dem som holder erindringen levende til den blir aktuell — forutsatt at der til den tid finnes nøytrale. Det er også mulig, forutsatt at de nøytrale har bevist den rette ånd, at de da likefrem kan og bør peke på konkrete linjer. Det må iallfall ikke gjøres som en belæring von oben herab. For å illustrere muligheten, la oss tenke oss at England seiret og så sa til tyskerne: vi kjempet ikke mot det tyske folk, det skal få bedre livskår nå enn før, vi stryker krigserstatningen, vi skal rette på det som var galt i Versailles, dere skal få kolonimandater, dere skal få Lebensraum. Tsjekkerne og polakkene skal også få det. Si ikke at slikt er utenkelig. Tenk hvad atmosfæren betyr. Si ikke at slikt vilde være uklokskap. Husk Bismarck og Østerrike i 1866. Det gode er til sist alltid også klokt. Det kloke alene er nesten aldri godt. Det er mulig at de nøytrale om de da fins, her har sin eksistensrett i livsspørsmålet om krig og fred. Det er mulig at de endog kan gripe inn på det rette tidspunkt før all djevelens hær har fått besette menneskesinnene i en redselens kulminasjon, og utløse freden av det ban som den ligger under. Hver dag kan ha sitt kall til oss. Også disse dager. Det vil kreve mot, det vil kreve at vi tar en risiko. Vil

de nøytrale ledere, retttere: vil atmosfæren i våre land, tendensen i våre sinn, være rettet mot dette å hytte vårt skinn alene, eller vil vi ta ansvar overfor menneskehetens redning eller undergang?

Forbered freden. Det vil koste. Det vil koste materielle ofre, store ofre. Det synes ikke å være stor utsikt til noen villighet i så måte hos folkeslag som hamstrer i andres nød og er optatt av snakk om slikt, det måtte da være at angeren og skammen over det skulde vekke oss. Det vil koste risiko på mange vis. Men aller først vil det koste en hjertelivets disiplin under ledelse av Jesu ord: Elsk din neste, gjør mot andre som du vilde at de skulde gjøre mot dig. Vi kan godt si at det vil koste de nøytrales omvendelse til Gud. Ja visst vil det koste. Men i dag gis der ikke gratis-tilskuere.

I en av kveldsavisene står det noen ord av Kaj Munk: „Det skal sies hvor vårt hjerte er. Dem vi holder med, det er alle de uskyldig lidende, dem som massakreres, og dem som tvinges til å massakrere. A om vi også blev helter! Om alle vi nøytrale folk, menn og kvinner og barn, gav oss på vei til fronten uten annet våben enn et korsmerket flagg i vår hånd!”

— Til vår front, den front hvor freden forberedes og skapes.

Når er en italiensk pike vakker?

Italienerne mener at en pike er meget vakker og tiltrekkende når hun rår over følgende:

Tre hvite ting: huden, tennene, hendene.

Tre svarte ting: øinene, øienfrynse, øienbrynene.

Tre rosenrøde: leppene, kindene, neglene.

Tre runde: armen, barmen og magen.

50

Sk
Ri
tret f
Gy

Med den
dendal har

SOM

Nu er ik
dende på sko
ger, idet også
film med in
Filmen heter
tilføelsen efte
skapet akter
mer med sko
denne filmen
fesjonelle og